

DOI: 10.21005/pif.2025.61.F-01

ACCESSIBILITY OF PUBLICLY ACCESSIBLE CULTURAL FACILITIES – A LITERATURE REVIEW

DOSTĘPNOŚĆ OGÓLNODOSTĘPNYCH OBIEKTÓW KULTURY – PRZEGLĄD LITERATURY

Natalia Hudzik

mgr

Author's Orcid number: 0009-0003-8399-1355

Opole University of Technology, Poland
Prószkowska 76
45-758 Opole

ABSTRACT

Accessibility for all users and consideration of their needs are important and popular issues in the design of public buildings. This literature review article aims to identify the current knowledge on the accessibility of cultural facilities. An analysis of 213 scientific publications identified a research niche concerning accessibility, existing barriers, and applied solutions in the context of accessibility of cultural facilities in Poland, as well as the lack of consideration of their cultural aspect. The article discusses universal design, participatory design, accessibility, and the research methods. The results indicate the need to examine cultural facility accessibility within specific regions considering cultural context and applying participatory design principles and the use of universal and participatory design.

Keywords: accessibility, cultural facility, Opole Voivodeship.

STRESZCZENIE

Powszechna dostępność oraz uwzględnienie potrzeb użytkowników to istotne oraz cieszące się zainteresowaniem kwestie w projektowaniu budynków użyteczności publicznej. Celem niniejszego artykułu będącego przeglądem literatury jest określenie obecnego stanu wiedzy na temat dostępności obiektów kultury. W ramach analizy 213 publikacji naukowych zauważono niszę badawczą dotyczącą stanu dostępności, występujących barier oraz stosowanych rozwiązań w kontekście lokalizacji obiektów kultury na terenie Polski, a także braku uwzględnienia aspektu kulturowego. Artykuł bierze pod dyskusję zagadnienie projektowania uniwersalnego, partycypacyjnego, dostępności, a także omawia stosowane metody badawcze. Wyniki wskazują na potrzebę zbadania stanu dostępności obiektów kultury w obrębie specyficznych regionów z uwzględnieniem kontekstu kulturowego oraz zastosowanie projektowania uniwersalnego oraz partycypacyjnego.

Słowa kluczowe: dostępność, ośrodki kultury, województwo opolskie.

1. INTRODUCTION

Accessibility of Public Buildings

The term *public utility building* is understood to be *a publicly accessible building intended for public administration, justice, culture, religious worship, education, higher education, science, healthcare, social and welfare services, banking services, trade, gastronomy, services, tourism, sport, passenger services in rail, road, air, or water transport, postal or telecommunications services, and any other publicly accessible building intended for similar functions* (Regulation of the Minister of Infrastructure 2002, §3). The universal accessibility of public utility buildings allows for the fulfilment of a basic human need: participation in social life. The diversity of user requirements in publicly accessible spaces is one of the aspects of universal design, where projects consistent with this concept should be accessible to all and simultaneously bring them benefits (Budowlane ABC 2017). The topic of accessibility began to appear more widely in the 1990s. A significant event was the adoption of the *Americans with Disabilities Act* in the United States (Act, 1990). This issue is gaining popularity – especially in Poland due to the introduction of legal regulations in 2019 (Act on Ensuring Accessibility for Persons with Special Needs 2019).

Nevertheless, there is a noticeable lack of publications on the accessibility of public utility buildings where cultural activities occur in the context of facilities in Poland. *Cultural activity includes creating, disseminating, and protecting culture* (Act, 1991). It occurs in various types of public facilities, such as theatres, museums, libraries, and art galleries, but also in venues where this activity is not the primary statutory goal, such as community centres, clubs, or cultural houses. Activities undertaken within the framework of the aforementioned activity may differ from one another depending on the type of building, location in rural or urban areas, and the culture, which also encompasses local traditions and customs. Furthermore, it is observed that the aforementioned activities, due to their uniqueness stemming from regional culture, may constitute a factor influencing limited accessibility, and commonly used solutions may not be adapted to them. This article presents the state of published research on the accessibility of cultural facilities, distinguishing between global, European, and Polish contexts, and publications referring to related issues, thereby creating a background for future research on the accessibility of cultural objects in relation to specific regions, such as the Opole Voivodeship.

Need For Accessibility

The issue of insufficient accessibility of public utility buildings and public spaces was already noted by Rob Imrie in 2000. In his research, he emphasized the diversity of existing problems, which included, among others, the height placement of door handles and windows, appropriate signage, and even the geographical layout of cities requiring mobility from target users. Imrie stated that the solutions at the time did not consider the needs of people with disabilities (Imrie 2000). Subsequently, the issue of assessing the accessibility of existing public utility buildings was addressed multiple times, including in the city of Putrajaya, where the level of awareness and perception of building managers was studied (Kadir, Jamaludin & Abdul Rahim 2012), as well as in public buildings in Northern Cyprus (Duman & Uzunoğlu 2021). Accessibility should be ensured in the context of diverse users. Universal design, according to the *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, which was drafted in New York in 2006, means *designing products, environments, programs, and services. Hence, they are usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design* (Journal of Laws 2012, item 1169, Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006, p. 4). As noted by Ümran Duman and Kozan Uzunoğlu, universal design includes projects suitable for many people regardless of language, religion, race, gender, or stage of human life, such as childhood, pregnancy, or old age (Duman & Uzunoğlu 2021). Every person should have the opportunity to use cultural facilities where cultural activities take place since these are essential spaces for individuals due to the provision of cultural goods and the need for participation in social life as a fundamental human right (Universal Declaration of Human Rights 1948, Art. 27). There is

a recognized need to define the barriers present in specific types of buildings with designated functions. Therefore, solutions that enable the use of these spaces by all participants should be designed and subsequently implemented.

Objectives and Structure of the Article

This article serves as a literature review aimed at synthesizing knowledge about the accessibility of public buildings where cultural activities occur, addressing topics such as the accessibility of public utility buildings (particularly those hosting cultural activities), universal design, culture, and the research methods used so far. The research aims to define contemporary trends globally, in Europe, and Poland; to estimate the number of studies; to pinpoint the research gap. The article follows the IMRAD structure with an extension for the conclusions element.

2. SCIENTIFIC MATERIALS AND RESEARCH METHOD

An interdisciplinary literature review was conducted from November 2023 to September 2024, supported by the guidelines for systematic reviews (PRISMA) (Shamseer et al. 2015). The review comprised four stages: identification of publications, selection, assessment of their relevance in the context of the research topic, and synthesis and concluding.

The literature review began by defining the target research topic and developing a list of keywords. The list in English: 'universal design', 'public buildings', 'inclusive design', 'design for disabled people', 'accessibility', 'architecture', 'cultural center', 'architectural accessibility', 'digital accessibility', 'information and communication accessibility', 'Opole region', 'cultural heritage', 'cultural objects', 'culture of Opole region', 'research by design', 'literary studies in architecture'; and in Polish: 'projektowanie uniwersalne', 'dostępność', 'budynki użyteczności publicznej', 'instytucje kultury', 'obiekty kultury', 'dostępność architektoniczna', 'dostępność cyfrowa', 'dostępność informacyjno-komunikacyjna', 'kultura', 'kultura województwa opolskiego', 'analiza literatury'. Based on the keywords, publications were collectively and individually searched in databases identifying scientific articles: Google Scholar, Science Direct, Scopus, ResearchGate, RCIN, and Web of Science. No restrictions were applied regarding the publication date of the articles or language. Articles concerning accessibility and universal design of residential estates, hospitals, and urban planning in the broad context were excluded. The found articles were assigned to appropriate thematic groups: "universal design, accessibility" (133 publications), "culture" (20), and "research methods" (9). Duplicate publications found during the search were assigned to the first database in which they were found. Further selection of articles was made by reviewing their abstracts. Subsequently, the bibliographies of these articles and other publications by their authors were analyzed; articles were directly searched on publishers' websites, resulting in the collection being supplemented by a total of 51 new items (universal design, accessibility – 36; culture – 14; research methods – 1). Next, an additional group of publications consisting of guidelines (21) was distinguished among the articles, and publications without full access to the text (22) were excluded. A brief note summarizing its content was prepared for each publication included in the collection. Based on these notes, 74 articles particularly relevant to the target research were identified and categorized as follows: 'universal design and accessibility' (55), 'culture' (14), and 'research methods' (5). In the group "accessibility, universal design", publications were grouped into those related to terminology and the issue of accessibility and universal design (16), concerning the accessibility of cultural facilities (22), and the accessibility of public utility buildings (17). In the next step, a detailed analysis of articles important for the research was conducted to determine the current state of knowledge, relate to the target research, define the research gap, and draw conclusions. The results are presented in Table 1.

Tab. 1 Quantitative analysis of searched articles based on search terms and criteria. Source: by author

in English and Polish	keywords		
	universal design, inclusive design, public buildings, design for disabled people, accessibility architecture, cultural center, digital accessibility,	culture of Opole region, culture, cultural center	research by design, literature studies in architecture
group	universal design, accessibility	culture, culture of the Opole Voivodeship	research methods
search by keyword list	133	20	9
inclusion of entries from the bibliography and other articles	36	14	1
total items	169	34	10
guidelines	21	0	0
full article unavailable	22	0	0
relevant to the target research	55	14	5

3. RESULTS

An analysis of publications was conducted, dividing the issues into three groups related to accessibility: with particular emphasis on buildings where cultural activities take place, issues of culture and the cultural context of the Opole Voivodeship, and the research methods used for this subject. Subsequently, research gaps were identified as areas for further studies, and possible research methods applicable to the target research were suggested. The collected publications (213) were published between 1991 and 2024, with the most significant number published in 2003.

As shown in Figure 1, a detailed analysis covered 74 articles published between 2000 and 2024. The most articles were published in 2022–2023, accounting for about 36% of the total publications. There is an upward trend in the number of published articles, indicating increased interest in the research topic concerning the accessibility of public buildings, including those hosting cultural activities.

Research Methods and Techniques Used

The analyzed publications exhibit a diversity of research methods. The most common include literature reviews, which present the current state of knowledge and identify existing problems in the context of accessibility and related issues such as inclusive design. These are also used as an introduction to research conducted using other methods. Frequent use of multiple case studies and participatory techniques like surveys and interviews are noted. A "research walk" is often employed to assess architectural accessibility.

One study aimed to design and implement a tool for assessing the accessibility of 45 historic buildings (Marín-Nicolás & Sáez-Pérez 2022). Another study proposed a methodology for assessing the accessibility of 25 heritage buildings used as museums (Marín-Nicolás et al. 2023). In the context of the target research on the accessibility of public buildings hosting cultural activities, there is potential to utilize the applied research method based on specific stages during study visits to selected buildings in the Opole Voivodeship.

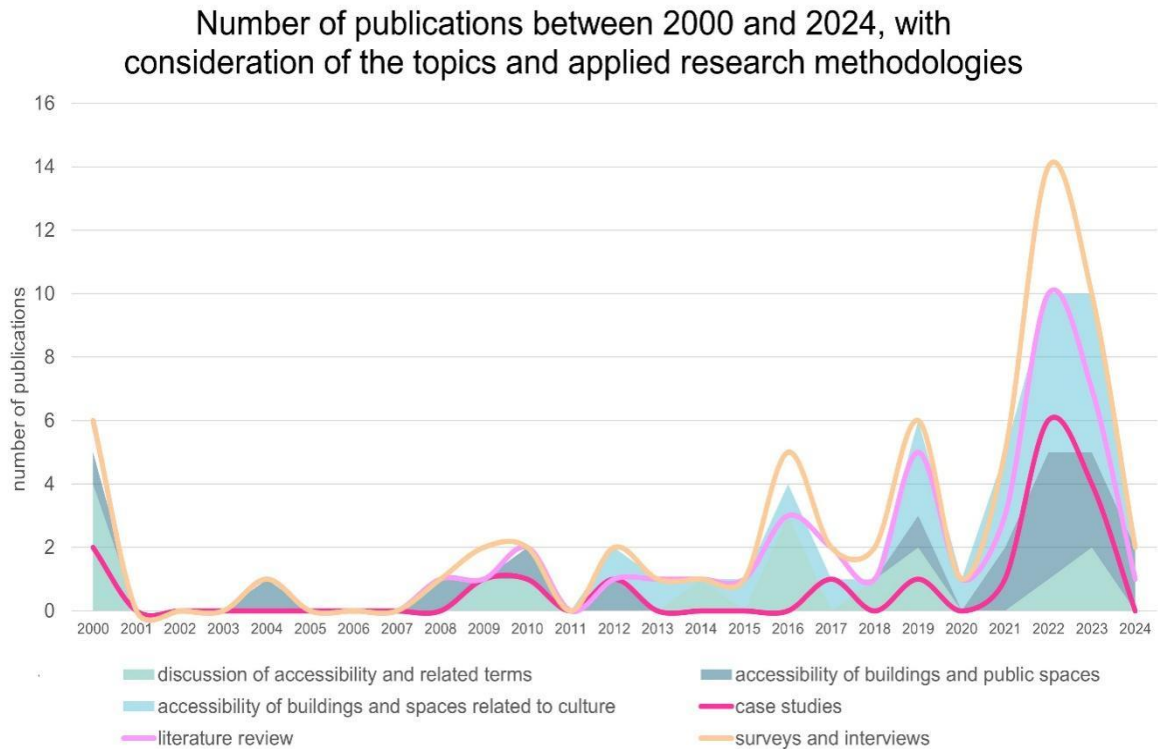

Fig. 1. Number of publications between 2000 and 2024, with consideration of the topics and applied research methodologies. Source: author

Universal Design, Inclusive Design, Accessibility

The concept of universal design first formulated by Ronald Mace in 1985 and included in the *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (Convention on the Rights of Persons with Disabilities drafted in New York on 13 December 2006, Journal of Laws 2012, item 1169), has seven principles: equitable use, flexibility in use, simple and intuitive use, perceptible information, tolerance for error, low physical effort, and size and space for approach and use (Budowlane ABC 2017). Ümran Duman and Kozan Uzunoğlu suggest adding three more principles: user satisfaction with the environment, combining functionality and aesthetics, and social integration and participation (Duman & Uzunoğlu 2021). The application of universal design improves individuals' quality of life, supports social integration, and promotes civilizational progress (Duman & Uzunoğlu 2021; see Liu and Hou 2010). Knecht emphasizes that this design approach is not a goal but a starting point for creating new solutions (Duman & Uzunoğlu 2021; see Knecht 2004). Moreover, it should consider social integration, promote stakeholder involvement during design, and recommend using participatory methods (Keitsch & Vavik 2010).

There is a visible correlation between universal design and accessibility, defined as *a property of the physical environment, transport, technology, and information-communication systems, as well as goods and services, allowing persons with disabilities to use them on an equal basis with others. Accessibility is a prerequisite for many persons with disabilities to lead independent lives and participate in social and economic life. Accessibility can be ensured primarily through the application of the concept of universal design* (Guidelines on the Implementation of the Principle of Equality and Non-Discrimination, including Accessibility for Persons with Disabilities and the Principle of Equal Opportunities for Women and Men within EU Funds for 2014–2020, 2018).

Accessibility is divided into architectural, information-communication, and digital. Existing barriers make a product or space inaccessible and prevent its use. There is a noted relationship between the type of barriers and the type of disability. Various models of disability are distinguished, including the social model, where limitations result from environmental barriers rather than the inability to perform physical activities (Hanson 2004).

An important issue in ensuring accessibility is participatory design, which involves engaging target users in various phases of the design process. Persons with disabilities constitute a valuable advisory potential; however, there is a noted rarity in applying this concept and a need to convince specialists of this process (Heylighen et al. 2016).

Target User

Despite the growing popularity of user-centred design, research indicates a need for more consideration for the needs of diverse individuals. It is recommended that users' neurodiversity be considered rather than focusing solely on designing to meet physical accessibility challenges (Zallio & Clarkson 2021). It is suggested that every designed product and space should meet diverse people's needs, preferences, and expectations rather than an idealized standard.

Accessibility of Public Buildings

Most publications on the accessibility of public buildings discuss issues related to mobility and visual impairments. There is a need to expand research to define building features that cause barriers and to analyze user experiences (Carlsson et al. 2022). In a survey conducted by Suzanne Burns, Rochelle Mendonca, and Roger Smith, most respondents stated that informing target users about the level of building accessibility before arrival is important. Only 13% of participants knew of websites or applications to find such information (Burns et al. 2023). In their article, Katarzyna Ujma-Wąsowicz, Ada Kempka, and Iwona Benek cite the results from the Supreme Audit Office's analysis of several hundred randomly selected facilities and public places. They noted a lack of social education aimed at raising awareness, a lack of detailed guidelines consistent with the principles of designing these places, and a lack of mechanisms controlling the implementation of accessibility (Benek et al. 2021).

Global research on accessibility

Research distribution on accessibility varies geographically. Initial studies addressed the issue in general terms, followed by those focusing on specific locations worldwide. Using case studies, museum facilities in Nigeria were examined to determine their accessibility levels. Due to unsatisfactory results, the conclusions indicated the need to apply universal design principles so that spaces could serve the entire society (Ibem & Oni 2017). The results of the analysis of Graz Museum Schlossberg indicate the application of universal design principles and the adaptation of historical architecture for diverse users. An integrative approach in exhibitions manifests in their interactivity, tailored to different age groups and people with various needs. Even in highly rated solutions used in the museum, some elements could be improved, leading to proposed solutions within them (Čerešňová et al. 2022).

Separate studies were conducted on the accessibility of museums for people with visual impairments (Mesquita & Carneiro 2016). Through interviews, the possibility of providing access to museum collections for visually impaired individuals was noted by creating multisensory solutions (Coelho et al. 2021).

As part of the survey-based research, the following were determined the effectiveness of regulations to improve accessibility in selected art centres in Lagos was examined. Insufficient accessibility was identified, leading to underutilization of these places' potential. Moreover, accessibility principles must be created that consider all users' needs, and it is recommended that this aspect be addressed in the initial phase of building design (Izobo-Martins & Azoom 2019).

Anna Szewczenko and Natalia Tadla-Borowska analyzed contemporary trends in the accessibility of cultural facilities in Barcelona. The research indicates a wide range of architectural solutions adapted

to the existing architectural values of buildings. These solutions are consistent with the building's architecture, creating high-quality spaces in the context of the existing architecture, which is crucial for cultural institutions. An accessibility model covering cultural facilities was developed, extending the adopted principles in this field (Szewczenko and Tadla-Borowska 2023). The accessibility of cultural facilities was also analyzed in the context of exhibition pavilions at EXPO 2020 (Zwoliński 2023).

The existing communication barrier is a challenging environmental element to overcome due to population heterogeneity. Thus, recommendations include using technological devices and simultaneously employing multiple information-processing methods (Pucci 2023).

Research on accessibility in Poland

An existing publication addresses the implementation of accessibility in cultural institutions in Poland (Konior & Pluszyńska 2023). It aimed to fill a research gap and identify encountered difficulties and needs through research conducted in 2022. Implementing accessibility requires financial resources, human resources encompassing knowledge and skills, user engagement, material resources, time, and organizational resources. Internal institutional barriers include lack of financial resources, lack of time, formal and legal limitations, and lack of knowledge and skills. The absence of task coordination by a designated person and clear action guidelines was noted. The most significant challenges were identified in architectural areas, followed by digital and information-communication aspects (Konior & Pluszyńska 2023).

Statistical studies on the activities of cultural institutions in the Opole Voivodeship in 2023 were conducted by the Central Statistical Office (GUS). The report provided information on adapting facilities for people with special needs, including building adaptation for persons with disabilities and appropriate building entrances. Data were provided for public libraries, library and information facilities, cultural centres, cultural houses and centres, clubs and community centres, museums and art galleries, theatres and music institutions, and permanent cinemas. The frequency of cultural centres, community houses and centres, clubs, and clubhouses in urban and rural areas was determined, with 73% of all facilities located in rural areas, primarily in community centres. Activities most frequently occurring in cultural institutions include workshops, lectures, public lectures, conferences, meetings (including educational ones), film screenings, concerts, performances, competitions, and sports and recreation events. The report includes information on the number of individual cultural institutions that need to provide exact locations (GUS 2024). The Central Statistical Office holds aggregated data.

Participation in culture in the context of user's needs

Jerzy Bartkowski notes the diversity of cultural participation levels in Poland, resulting from varying saturation of cultural institutions in rural and urban areas and regional distinctiveness related to cultural traditions (Bartkowski 2005). Two factors necessary for active participation in cultural content were identified: the space for movement, sensory experience, and content communication (Cazorla et al. 2010).

There is limited participation in social and recreational activities by people with disabilities despite their interest in accessing heritage (Ruiz-Rodrigo et al. 2024). The distribution and distances between specific cultural institutions relate to ensuring physical accessibility (Zhao & Moon 2022). It is necessary to define ways of making culture and art accessible, considering user diversity and utilizing advanced technologies (Pietroni et al. 2021). The diversity of building forms in the cultural sector results in diverse programs (Cupryan et al. 2021).

Cultural Context of the Opole Voivodeship

The Opole Voivodeship is a unique administrative region with cultural values and numerous national minorities standing out within the country. Cultural diversity results are observed in education directions, culinary culture, cultivation of customs, architecture, environmental planning, and agricultural culture (Bernat & Bruska 2014). Opole Silesia is a convergence point of various traditions that have

grown from Polish, Czech, German, and Austrian cultures. According to Marek Mazurkiewicz, the multiculturalism of Opole Silesia can only be understood with considering the context of Upper Silesia's multiculturalism, and separation lacks scientific justification. Both areas historically underwent the same social processes (Mazurkiewicz 2015).

The *National Census of Population and Housing 2021. Demographic and Social Structure of the Population in the Opole Voivodeship in Light of the 2021 Census Results* conducted in 2021 included the language used at home and the structure of national and ethnic identification (GUS 2023). Significant diversity in these aspects is noticeable in the Opole Voivodeship.

In the Opole Voivodeship and neighbouring regions, the most incredible diversity in home language use is observed in the Opole Voivodeship. Here, 24% of the population does not use only Polish, indicating a mix of Polish and non-Polish, exclusively non-Polish, or unspecified languages. This value is 20% in the Silesian Voivodeship, 16% in the Lower Silesian Voivodeship, 11% in the Łódź Voivodeship, and 10% in the Greater Poland Voivodeship. These data are shown in Figure 2. They underscore the diversity of dialects in the Opole Voivodeship, setting it apart from other regions.

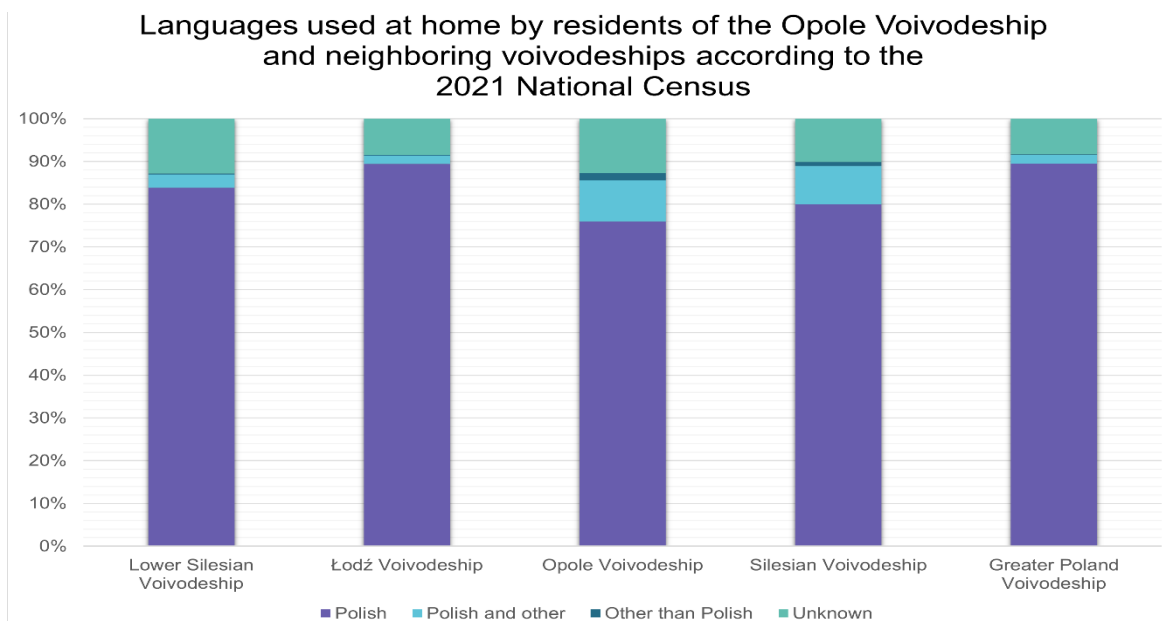

Fig. 2. Languages used at home by residents of the Opole Voivodeship and neighbouring regions according to the 2021 National Census. Source: author elaboration based on (GUS 2023)

Among voivodeships, the most incredible diversity in national and ethnic affiliation occurs in the Opole Voivodeship, where 23% of the population indicates an affiliation other than Polish (combining Polish and non-Polish, exclusively non-Polish, or unspecified). Next, the Silesian Voivodeship stands at 22%, and the Lower Silesian Voivodeship at 15%. In the Łódź and Greater Poland Voivodeships, 9% of the population indicates affiliation other than Polish. The data is presented in Figure 3. Nationwide, the greatest diversity in home language use also occurs in the Opole Voivodeship. In summary, this region is a distinctive area that is diverse in several aspects: multicultural and varied in terms of nationality.

In studies based on this analysis, the catalogue of cultural centres would include a collection categorized by location criteria, type of cultural activity, supervising entity, and types of activities undertaken within them.

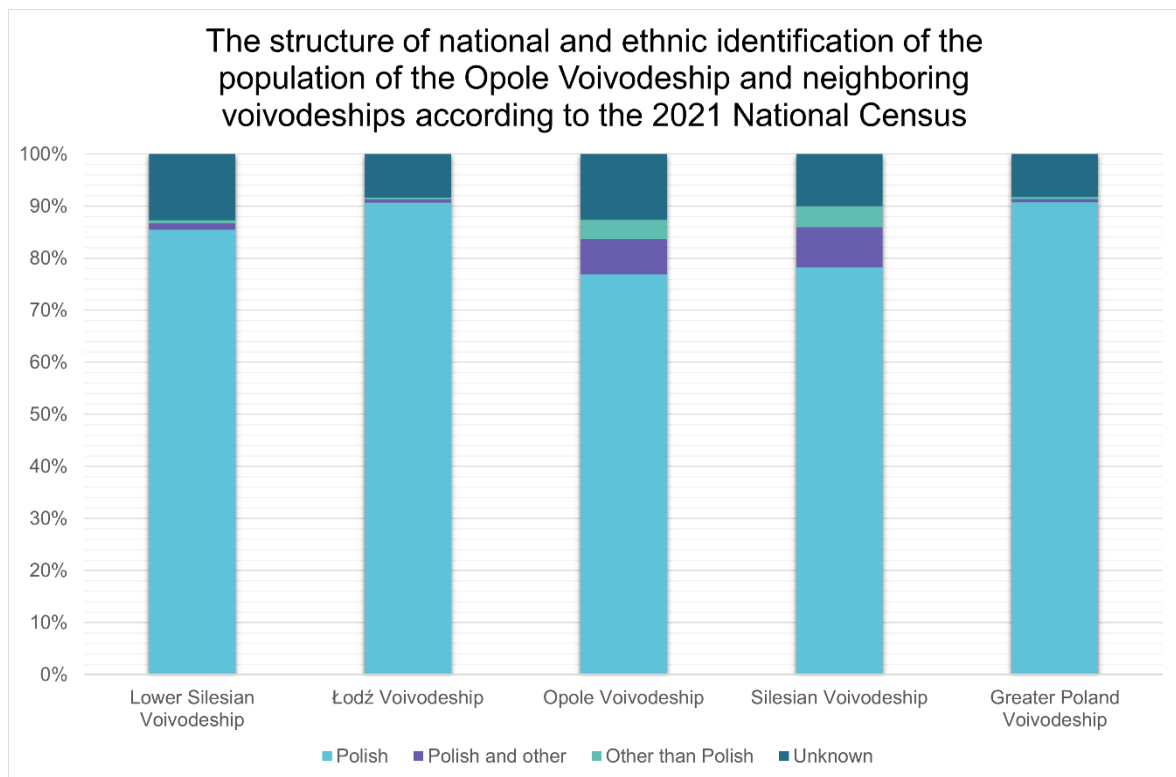

Fig. 3. Structure of national and ethnic identification of the population of the Opole Voivodeship and neighboring regions according to the 2021 National Census. Source: author elaboration based on (GUS 2023)

In Poland, the *Act on Accessibility* and the *Act on Digital Accessibility* were introduced in 2019 (Act on Ensuring Accessibility for Persons with Special Needs, Journal of Laws 2019, item 1696), influencing increased actions to ensure public space accessibility. Research by Agnieszka Konior and Anna Pluszyńska concerns implementing accessibility in public cultural institutions and is closely related to the target research subject. However, it does not provide discussions, analyses, or recommendations in the form of schematic solutions regarding barriers in such buildings. The report from these studies, published in 2024, indicates the need to conduct research on the needs of people with special needs, to carry out social consultations, and to create a nationwide knowledge base on accessibility (Konior & Pluszyńska 2024).

Main findings

Cultural facilities, such as public buildings, require universal accessibility. Among the trends and recommendations are the use of solutions in accordance with the principles of universal design, as they take into account the needs of various users. It is recommended that interactive and multi-sensory solutions should be used and that participatory design should be implemented to achieve more effective solutions.

Due to the diversity of possible target users of cultural centres, research on accessibility should be carried out on a wide range of topics. It is advisable to consider the various possible types of barriers that may be related to the type of a room, e.g. exhibition space and building forms. In the context of the discussed type of building, the aspect of culture is crucial, especially the local one, in which the building is located. There is a possible relationship between the type of barrier and the cultural activity carried out.

Based on the example of the Opole Voivodeship, multilingualism can affect information and communication accessibility, while activities related to traditions and customs can affect architectural accessibility. They constitute a field for further research, justifying it by the fact that the existing publications

on the accessibility of cultural facilities of the Opole Voivodeship are not noticed through literature research. The need to conduct them taking into account the cultural aspect is indicated. Compared to the neighboring voivodeships, the Opole Voivodeship is characterized by the highest degree of national and ethnic diversity, and several languages are spoken within its territory. As mentioned, they can cause various types of accessibility barriers. This justifies the choice of this voivodeship for the targeted research.

There are also no publications on a global scale discussing the accessibility of cultural facilities where the cultural aspect is considered, but it is possible that they are not taken into account due to the selection of articles in English and Polish languages.

However, numerous studies have been carried out to determine the state of accessibility and define the existing barriers in a broader sense in public buildings, including cultural facilities in many countries around the world. The largest number of publications on accessibility, including public buildings, refer to analyses in the context of the world, which is the dominant time frame of the analysed publication. Subsequently, these are publications addressing this issue in relation to Europe, which appeared only in 2021, and in the context of Poland in 2022. Initially, all publications described the issue to a high degree of generality, with the passage of time they referred directly to specific spaces. Figure 4 presents the number of publications based on geographical location.

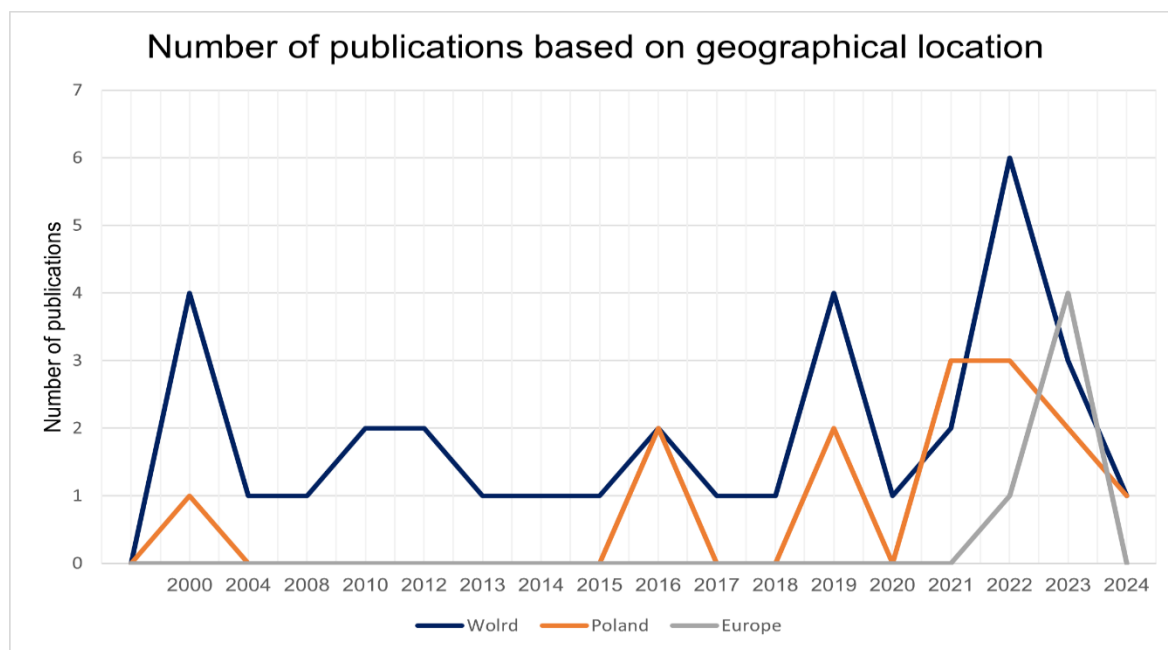

Fig. 4. Number of publications based on geographical location. Source: author

The noticed research gap including the accessibility of cultural centres with regard to the cultural aspect needs to be filled and is a possible wide area of future research. Each culturally specific region has unique customs and barriers, and therefore there are different accessibility barriers. It is assumed that it is possible to group the existing barriers so that they relate to one design problem.

There is a potential impact on the research results due to the distribution of facilities in urban or rural areas, and this fact can be linked to the variation in the level of participation in social life and the types of activities undertaken. Experience shows that regional traditions are still cultivated in rural institutions whereas in cities this phenomenon occurs less often or does not occur at all. It should be noted, however, that these observations have not been sufficiently supported by literature research and are research gaps that need to be filled.

Conducting research on the above-mentioned research problem is justified by the obligation to ensure accessibility by public sectors and the fact that interest in the subject has increased over the past years. In addition, every human being has the right to access culture and the need to participate in social life.

The future developed research methodology will probably be able to be used in the context of research on the accessibility of cultural facilities that are located in other regions and for facilities that are of a different type of utility. The methods and techniques used in the analyzed research, i.e. literature research, case studies, surveys, interviews and research walks, can be applied through further research.

Future research should also consider the impact of culture on the three types of accessibility: information and communication, digital and architectural, in order to identify their relationship and define possible barriers and solutions within a given culture. For example, the multilingualism of the region affects information and communication accessibility, which may result in the need for information boards, exhibit descriptions, audio descriptions, digital information and assistive technologies in several languages. In addition, research should take into account the needs of all users, fit into the concept of universal design and be close to participatory design.

It is assumed that it is possible not to take into account the analysis of literature publications relevant to this problem that come from another circle of literature.

4. DISCUSSION

This literature study was conducted to define the research gap regarding the accessibility of cultural facilities. A problem with the nomenclature of culturally specific regions and cultural facilities is observed, leading to imprecise terms. The possibility of using different terms in scientific publications may result in their omission from keywords during the search process, ultimately limiting the scope and distorting the current state of knowledge.

Furthermore, the existence of articles discussing the research problem that are not available in the databases searched or belong to a different body of literature, as well as articles published after the research was conducted, should be taken into account. Narrowing the subject to the accessibility of cultural centres could have resulted in the omission of articles that raised the issue of accessibility in a broader, general context and those that were published in the early 1980s and discussed the issue of accessibility in a pioneering way.

The analysis included publications published only in Polish and English, which significantly narrowed the group of analyzed publications and could result in omitted items important for the research. Often, the articles do not have keywords that fit into the discussed issue, and their summaries do not refer to the content.

5. CONCLUSIONS

The literature review allowed for the synthesis of the current state of knowledge on the accessibility of publicly accessible cultural facilities, to indicate a research niche in the subject of publicly accessible cultural facilities, and to outline future research directions.

The analysis was carried out in the context of various subjects, including the cultural aspect, supported by the example of a specific region in terms of culture, the Opole Voivodeship. There is a visible increase in interest in accessibility in publications. However, their subject matter does not consider the cultural aspect and does not directly refer to the selected region of the Opole Voivodeship. The noticed feature of the cultural uniqueness of the voivodeship is related to architectural information and communication accessibility in the form of activities and languages and thus may be associated with the formation of barriers, which is the subject of possible future research.

Moreover, future research directions include examining the relationship between the location of cultural facilities in rural and urban areas, the type of activities undertaken, and possible barriers resulting from local culture. A different direction is the analysis of cultural facilities in selected regions to determine whether the cultural-related activities within them cause barriers. It is also necessary to develop model solutions using universal and participatory design for cultural facilities in the Opole Voivodeship and then expand the research to other culturally specific regions.

The analysis provided information on the most commonly used research methodology in the context of subject matter. It is possible to conduct further research based on known and used research methods and techniques.

The results of the literature analysis provide valuable information on possible barriers to accessibility due to the inclusion of cultural heritage. They may be important for the planned future solutions dedicated to cultural sites.

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ, W KTÓRYCH ODBYWA SIĘ DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA – PRZEGLĄD LITERATURY

1. WPROWADZENIE

Dostępność budynków użyteczności publicznej

Przez pojęcie budynku użyteczności publicznej rozumie się budynek ogólnodostępny „przeznaczony dla administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, kultu religijnego, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, opieki zdrowotnej, opieki społecznej i socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym lub wodnym, poczty lub telekomunikacji oraz inny ogólnodostępny budynek przeznaczony do wykorzystywania podobnych funkcji” (Rozporządzenie, § 3, 2002). Powszechna dostępność budynków użyteczności publicznej pozwala na zaspokojenie podstawowej potrzeby człowieka, jaką jest uczestnictwo w życiu społecznym. Różnorodność potrzeb użytkowników przestrzeni ogólnodostępnych jest jednym z aspektów projektowania uniwersalnego, gdzie zgodne z ową koncepcją projekty powinny być dostępne dla wszystkich i jednocześnie przynosić im korzyści (budowlane ABC, 2017). Temat dostępności zaczął pojawiać się szerzej w latach 90-tych XX w. Istotnym wydarzeniem było przyjęcie „Americans with Disability Act” w Stanach Zjednoczonych (American with Disability Act, 1990). Współcześnie zagadnienie to zyskuje na popularności - zwłaszcza na terenie Polski ze względu na wprowadzone regulacje prawne w 2019 roku (Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz. U. 2019 poz. 1696). Niemniej jednak, zauważalna jest mała ilość publikacji na temat dostępności budynków użyteczności publicznej, w których odbywa się działalność kulturalna w kontekście obiektów zlokalizowanych na terenie Polski. Działalność kulturalna obejmuje tworzenie, upowszechnianie i ochronę kultury (Ustawa, 1991) i odbywa się w różnych typach obiektów publicznych, takich jak teatry, muzea, biblioteki i galerie sztuki, ale również w formach, gdzie działalność ta nie jest podstawowym celem statutowym, takich jak świetlice, kluby czy domy kultury. Czyn-

ności podejmowane w ramach wspomnianej działalności mogą różnić się względem siebie w zależności od rodzaju budynku, usytuowania na wsi lub w mieście oraz od kultury obejmującej także lokalne tradycje i zwyczaje. Ponadto zauważa się, że wspomniane czynności, ze względu na swoją unikatowość wynikającą z regionalnej kultury, mogą stanowić czynnik wpływający na ograniczoną dostępność, a powszechnie stosowane rozwiązania mogą być do nich nie dostosowane. Niniejszy artykuł przedstawia stan opublikowanych badań dotyczących dostępności obiektów kultury z różnieniem na świat, Europę oraz teren Polski, a także publikacji odnoszących się do zagadnień pokrewnych tworząc tym samym tło dla przyszłych badań na temat dostępności obiektów kultury w odniesieniu do specyficznych regionów, jak np. województwo opolskie.

Potrzeba dostępności

Problem niewystarczającej dostępności budynków użyteczności publicznych oraz przestrzeni publicznych zauważył już w 2000 roku Rob Imrie. W swoich badaniach podkreślił różnorodność występujących problemów, które obejmowały m.in. wysokość umieszczenia klamki oraz okien, odpowiednie oznakowanie, a nawet rozmieszczenie geograficzne miast wymagające mobilności docelowych użytkowników. Imrie stwierdził, że ówczesne rozwiązania nie uwzględniają potrzeb osób z niepełnosprawnościami (Imrie, 2000). Następnie wielokrotnie jeszcze podejmowano problem oceny dostępności istniejących budynków użyteczności publicznej, w tym m.in. w mieście Putrajya, gdzie badano poziom świadomości i percepcji zarządców budynków (Kadir, Jamaludin, Rahim, 2012) czy budynków publicznych na Cyprze Północnym (Duman, Uzunoğlu, 2021). Dostępność powinna być zapewniona w kontekście różnorodnych użytkowników. Projektowanie uniwersalne zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych, która była sporządzona w Nowym Jorku w 2006 roku, oznacza „projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania” (Dz. U. 2012 r. poz. 1169 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, 2006, s. 4). Jak zauważa Ümran Duman i Kozan Uzunoğlu, projektowanie uniwersalne obejmuje projekty odpowiednie dla wielu osób bez względu na język, religię, rasę, płeć czy etap życia człowieka tj. dzieciństwo, ciąża czy starość (Duman i Uzunoğlu, 2021). Każda osoba powinna mieć możliwość skorzystania z obiektów kultury, ponieważ są one istotnymi przestrzeniami dla człowieka ze względu na udostępnianie dóbr kultury oraz z powodu potrzeby udziału w życiu społecznym jako podstawowego prawa człowieka (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, 1948, art. 27). Dostrzega się potrzebę zdefiniowania barier występujących w konkretnych typach budynków i o określonych funkcjach oraz zaprojektowanie, a następnie wdrożenie rozwiązań umożliwiających korzystanie z przestrzeni przez ogół uczestników.

Cele i struktura artykułu

Niniejszy artykuł to forma przeglądu zakresu literatury mającego na celu dokonanie syntezy wiedzy dotyczącej zagadnienia dostępności ogólnodostępnych ośrodków kultury. Analiza odnosi się do zagadnień projektowania uniwersalnego i włączającego, budynków użyteczności publicznej, docelowych użytkowników, aspektu kultury oraz dotychczasowo stosowanych metod badawczych. Celem badań jest określenie obecnego stanu wiedzy ze szczególnym uwzględnieniem aspektu kulturowego odnosząc się do regionów wyodrębnionych ze względu na swoją specyfikę kulturową. Przyjmuje się, że ze względu na analizowany typ budynku użyteczności publicznej, jakim jest ośrodek kultury, kultura może stanowić istotny czynnik wpływający na dostępność, zwłaszcza kultura lokalna. Na potrzeby badań za przykładowy region poddany analizie przyjęto województwo opolskie. Stawia się tezę, że istnieje niedostateczna liczba badań dotycząca dostępności obiektów kultury w obrębie regionów specyficznych pod względem kulturowym i nie uwzględnia się wpływu aspektu kulturowego.

Ponadto, celem badań jest określenie szacunkowej liczby publikacji, zdefiniowanie współczesnych tendencji w zakresie uwzględniania potrzeb różnorodnych użytkowników w obiektach kultury. Analiza uwzględnia zasięg globalny, obszar Europy i Polski oraz województwa opolskiego. Celem badań jest także znalezienie luki badawczej i wskazanie możliwych kierunków dla dalszych badań.

Ze względu na różnorodność docelowych użytkowników ogólnodostępnych obiektów kultury, istotne jest zdefiniowanie wszystkich możliwych zmiennych wpływających na poziom ich dostępności i przeprowadzenie analizy w szerokim zakresie.

Artykuł jest zgodny z strukturą IMRAD z rozszerzeniem o element wniosków.

2. MATERIAŁY NAUKOWE I METODA BADAŃ

Dokonano interdyscyplinarnego przeglądu literatury w okresie od listopada 2023 r. do września 2024 r. podpartego wytycznymi podanymi dla przeglądu systematycznego (PRISMA) (Shamseer et al. 2015). Przegląd obejmował cztery etapy: identyfikację publikacji, selekcję, ocenę ich przydatności w kontekście tematu badań oraz dokonanie syntezy i wyciągnięcie wniosków.

Przegląd literatury rozpoczęto od zdefiniowania docelowego tematu badań, a następnie została opracowana lista słów kluczowych obejmujących w języku angielskim: „universal design”, „public buildings”, „inclusive design”, „design for disabled people”, „accessibility”, „architecture”, „cultural center”, „architectural accessability”, „digital accessibility”, „information and communication accessibility”, „Opole region”, „cultural heritage”, „cultural objects”, „culture of Opole region”, „research by design”, „literary studies in architecture” oraz w języku polskim: „projektowanie uniwersalne”, „dostępność”, „budynki użyteczności publicznej”, „instytucje kultury”, „obiekty kultury”, „dostępność architektoniczna”, „dostępność cyfrowa”, „dostępność informacyjno-komunikacyjna”, „kultura”, „kultura województwa opolskiego”, „analiza literatury”. Na podstawie słów kluczowych wyszukano publikacje zarówno w sposób łączny jak i traktując je oddzielnie w bazach identyfikujących artykuły naukowe: Google Scholar, Science Direct, Scopus, ResearchGate, RCIN, Web of Science. Nie zastosowano ograniczania w kontekście daty publikacji artykułów ani języka. Zostały wykluczone artykuły, które dotyczyły dostępności i projektowania uniwersalnego osiedli mieszkalnych, szpitali oraz w szerokim kontekście urbanistyki. Znalezione artykuły przyporządkowano do odpowiednich grup tematycznych: „projektowanie uniwersalne, dostępność” (133 publikacje), „kultura” (20) oraz „metody badań” (9). Powtórnie znalezione publikacje będące powieleniem w wyszukiwaniu, przypisano do pierwszej bazy, w której zostały znalezione. Dalszą selekcję artykułów dokonano poprzez zapoznanie się z ich streszczeniami. Kolejno, dokonano analizy bibliografii tych artykułów i innych publikacji ich autorów oraz bezpośrednio wyszukiwano artykułów na stronach wydawnictw, skutkiem czego uzupełniono zbiór łącznie o 51 nowych pozycji (projektowanie uniwersalne, dostępność – 36, kultura – 14, metody badań – 1). Następnie wśród artykułów wyszczególniono oddzielną grupę publikacji będącymi poradnikami (21) oraz wykluczono publikacje bez pełnego dostępu do tekstu (22). Sporządzona została krótka notatka zwięźle przedstawiająca treść dla każdej publikacji mieszczącej się w zbiorze, na której bazując wyszczególniono artykuły szczególnie istotne dla docelowych badań wynosząc sumarycznie 74 pozycje projektowanie uniwersalne, dostępność – 55, kultura – 14, metody badań – 5). W grupie „dostępność, projektowanie uniwersalne” pogrupowano publikacje na te związane z terminologią i zagadnieniem dostępności oraz projektowania uniwersalnego (16), dotyczące dostępności obiektów kultury (22) oraz dostępności budynków użyteczności publicznej (17). W dalszym kroku dokonano szczegółowej analizy istotnych dla badań artykułów w celu określenia obecnego stanu wiedzy, odniesienia do docelowych badań, zdefiniowania luki badawczej oraz wyciągnięto wnioski. Wyniki zostały przedstawione w Tabeli 1.

Tabela 1. Analiza ilościowa wyszukanych artykułów na podstawie haseł wyszukiwania i kryteriów. Źródło: autor

słowa kluczowe			
w języku angielskim oraz polskim	projektowanie uniwersalne, projektowanie włączające, dostępność, budynki użyteczności publicznej,	kultura województwa opolskiego, kultura, obiekty kultury, instytucje kultury	badania poprzez projektowanie, analiza literatury

dostępność architektoniczna, dostępność cyfrowa, dostępność informacyjno-komunikacyjna			
grupa	Projektowanie uniwersalne, dostępność	kultura, kultura województwa opolskiego,	metody badawcze
wyszukiwanie według listy słów kluczowych	133	20	9
Uwzględnienie wpisów z bibliografii i innych ar- tykułów	36	14	1
łącznie liczba pozycji	169	34	10
wytyczne	21	0	0
pełny artykuł nieod- stępny	22	0	0
związane z docelowymi badaniami	55	14	5

3. WYNIKI

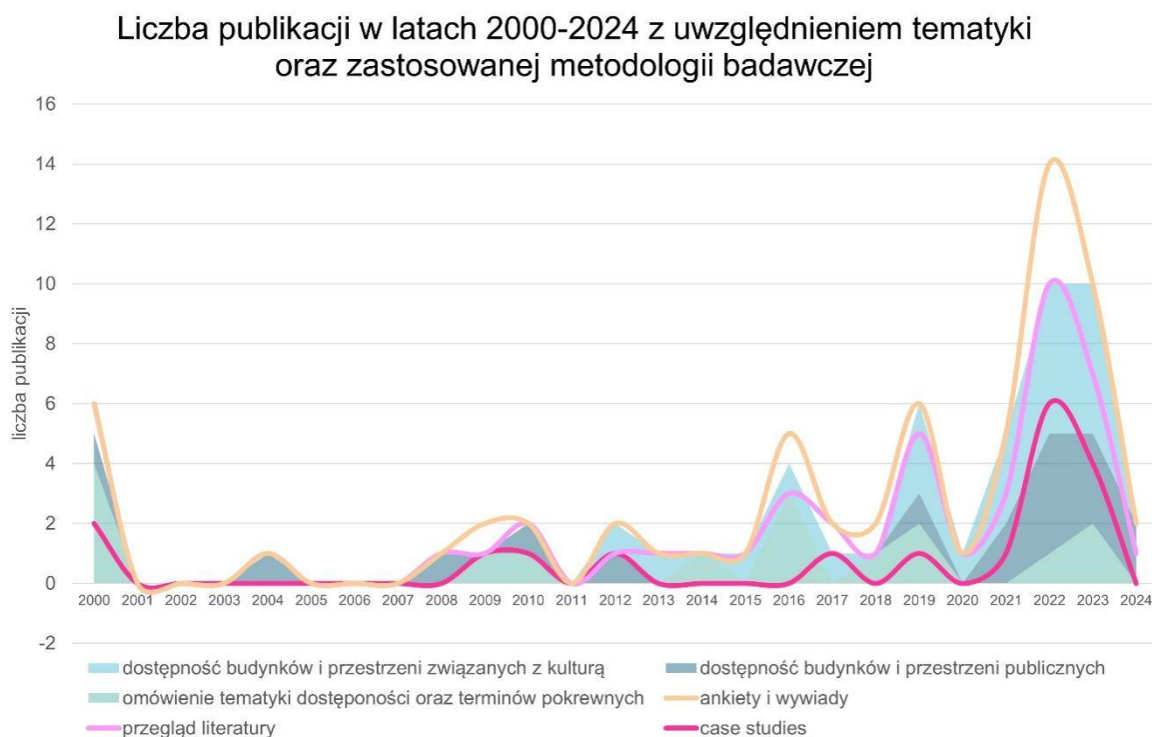
Dokonano analizy publikacji dzieląc zagadnienia na trzy grupy związane z problematyką dostępności ze szczególnym uwzględnieniem budynków, w których odbywa się działalność kulturowa, kolejno zagadnienia kultury i kontekstu kulturowego województwa opolskiego oraz stosowanych metod badawczych dla tego zagadnienia. Kolejno zdefiniowano luki badawcze będące polem do dalszych badań oraz wskazano możliwe do zastosowania w docelowych badaniach metody badawcze. Zebrane publikacje (213) zostały opublikowane w latach 1991-2024, największa ilość z nich została opublikowana w 2003 roku.

Jak pokazano na Rycinie 1, analiza szczegółowa objęła łącznie 74 artykuły opublikowane w latach 2000 - 2024 roku. Największa ilość artykułów została opublikowana w latach 2022-2023 stanowiąc około 36% ogółu ilości publikacji. Zauważa się tendencję wzrostową ilości opublikowanych artykułów co wskazuje na wzrost zainteresowania tematem badawczym w kontekście dostępności budynków użyteczności publicznej, w tym tych w których odbywa się działalność kulturalna.

Stosowane metody oraz techniki badawcze

W analizowanych publikacjach zauważa się różnorodność stosowanych metod badawczych. Do najczęstszych zalicza się badania literaturowe, które przedstawiają obecny stan wiedzy oraz rozpoznają istniejące problemy w kontekście tematu dostępności oraz pokrewnych zagadnień tj. projektowanie włączające. Są one stosowane również jako wstęp do badań prowadzonych za pomocą innych metod. Dostrzega się częste występowanie studium wielokrotnego przypadku w analizowanych publikacjach oraz stosowanie technik partycypacyjnych takich jak ankiety oraz wywiady. W celu oceny dostępności architektonicznej często wykorzystuje się technikę spaceru badawczego.

Celem jednego z badań było zaprojektowanie i wdrożenie narzędzia do oceny dostępności 45 budynków zabytkowych (Marín-Nicolás, Sáez-Pérez, 2022). W innym badaniu zaproponowano metodologię oceny dostępności 25 zabytkowych budynków wykorzystanych jako muzeum (Marín-Nicolás et al. 2023). W kontekście docelowych badań dotyczących problemu dostępności budynków użyteczności publicznej, w których odbywa się działalność kulturalna, zauważa się możliwość wykorzystania zastosowanej metody badawczej bazując na poszczególnych etapach w trakcie przeprowadzanych wizyt studialnych wybranych budynków na terenie województwa opolskiego.

Ryc. 1. Liczba publikacji w latach 2000-2024 z uwzględnieniem tematyki oraz zastosowanej metodologii badawczej.
Źródło: autor

Projektowanie uniwersalne, projektowanie włączające, dostępność

Koncepcja projektowania uniwersalnego sformułowana po raz pierwszy przez Ronalda Maca w 1985 r. i zawarta w „Konwencji osób niepełnosprawnych” (Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz. U. 2012 r. poz. 1169) posiada siedem zasad: sprawiedliwego wykorzystania, elastyczności użytkowania, prostej i intuicyjnej obsługi, zauważalnej informacji, tolerancji błędów, niewielkiego wysiłku fizycznego oraz wymiarów i przestrzeni dostępnej i użytecznej (budowlane ABC, 2017). Ümran Duman i Kozan Uzunoğlu w swoim artykule piszą o uzupełnieniu tych zasad o trzy kolejne obejmujące zadowolenie człowieka z otoczenia, połączenia funkcjonalności oraz estetyki, a także integracji społeczeństwa i jego partycypacji (Duman, Uzunoğlu, 2021). Zastosowanie projektowania uniwersalnego sprawia, że jakość życia pojedynczych osób ulega polepszeniu, wspierana jest integracja społeczeństwa oraz postęp cywilizacyjny (Duman, Uzunoğlu, 2021; za Liu, Hou, 2010). Knecht podkreśla, że wspomniane podejście do projektowania nie jest celem, a punktem wyjścia do tworzenia nowych rozwiązań (Duman, Uzunoğlu, 2021; za Knecht, 2004), co więcej powinno uwzględniać aspekt integracji społecznej, promowany winien być również udział interesariuszy podczas projektowania oraz wskazane jest stosowanie metody partycypacyjnej (Keitsch i Vavik, 2010).

Widoczna jest korelacja projektowania uniwersalnego oraz dostępności, której definicja mówi o „właściwości środowiska fizycznego, transportu, technologii i systemów komunikacyjno-informacyjnych oraz towarów i usług, pozwalająca osobom z niepełnosprawnościami na korzystanie z nich na zasadzie równości z innymi osobami. Dostępność jest warunkiem wstępnym prowadzenia przez wiele osób z niepełnosprawnościami niezależnego życia i uczestnictwa w życiu społecznym oraz gospodarczym. Dostępność może być zapewniona przede wszystkim dzięki stosowaniu koncepcji uniwersalnego projektowania” (Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020, 2018).

Dostępność dzieli się na architektoniczną, komunikacyjno-informacyjną oraz cyfrową. Występujące bariery czynią dany produkt lub przestrzeń niedostępną i uniemożliwiają z nich korzystanie. Zauważa się zależności pomiędzy rodzajem występujących barier, a posiadanym rodzajem niepełnosprawności. Wyróżnia się różne modele niepełnosprawności, w tym model społeczny gdzie ograniczenia wynikają z barier środowiskowych, a nie niemożności wykonania czynności w aspekcie fizycznym, 2004).

Istotnym zagadnieniem w kontekście zapewniania dostępności jest projektowanie partycypacyjne, które obejmuje zaangażowanie docelowych użytkowników w poszczególnych fazach procesu projektowania. Osoby z niepełnosprawnościami stanowią możliwy potencjał doradczy, jednak zauważa się rzadkość stosowania tej koncepcji oraz potrzebę przekonania specjalistów do tego procesu (Heylighen et al. 2016).

Docelowy użytkownik

Pomimo wzrostu popularności projektowania zorientowanego na użytkownika, badania wskazują na brak uwzględniania potrzeb różnorodnych osób. Rekomenduje się branie pod uwagę neuroroznorodności użytkowników, a nie tylko skupienie się na projektowaniu mającym na celu sprostanie wyzwaniom z dostępnością fizyczną (Zallio, Clarkson, 2021). Wskazane jest, aby każdy zaprojektowany produkt oraz przestrzeń spełniała potrzeby, preferencje oraz oczekiwania zróżnicowanych ludzi, a nie wyidealizowany standard.).

Dostępność budynków użyteczności publicznej

Większość publikacji dotyczących dostępności budynków użyteczności publicznej omawia problemy związane z mobilnością oraz ograniczeniami wzrokowymi. Zauważa się potrzebę poszerzenia badań o zdefiniowanie cech budynków powodujących bariery oraz analizę doświadczeń użytkowników (Carlsson et al. 2022). W badaniu ankietowanym przeprowadzonym przez Suzanne Burns, Rochelle Mendonca oraz Rogera Smith, większość ankietowanych odpowiedziała, że istotne jest informowanie docelowych użytkowników przed przybyciem o poziomie dostępności budynków. Tylko 13% osób objętych, znało strony internetowej lub aplikację, a przez to wiedziało w jaki sposób odnaleźć tego typu informacje (Burns, Mendonca, Smith, 2023). Katarzyna Ujma-Wąsowicz, Ada Kempka oraz Iwona Benek, przytacza w swoim artykule wyniki z analizy Najwyższej Izby Kontroli, gdzie analizą objęto wrywkowo kilkaset obiektów oraz miejsc publicznych. Zauważono braki w edukacji społecznej mającej na celu podnoszenie świadomości ludzi oraz brak szczegółowych wytycznych zgodnych z zasadami projektowania tychże miejsc, a także brak mechanizmów kontrolujących realizację dostępności (Benek, Kempka, Ujma-Wąsowicz, 2021).

Badania dotyczące dostępności w ujęciu globalnym

Rozkład badań na temat dostępności jest zróżnicowany geograficznie. Najwcześniej pojawiły się badania odnoszące się ogólnie do wspomnianego zagadnienia, a kolejno do konkretnych miejsc znajdujących na całym świecie. Metodą case studies zbadano obiekty muzealne w Nigerii w celu określenia ich poziomu dostępności. Ze względu na niezadowalający wynik, we wnioskach wskazano potrzebę zastosowania zasad projektowania uniwersalnego, tak ażeby przestrzenie mogły służyć ogółowi społeczeństwa (Ibem, Oni, 2017). Z kolei wyniki analizy Graz Muzeum Schlossberg wskazują na zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego i dostosowania historycznej architektury do różnorodnych użytkowników. Integracyjne podejście w wystawach przejawia się w ich interaktywności, dostosowanej do różnych grup wiekowych oraz osób o różnych potrzebach. Nawet w wysoko ocenianych rozwiązaniach stosowanych w muzeum są elementy, które mogłyby być jeszcze lepiej rozwiązane, stąd propozycje rozwiązań w ich obrębie (Čerešňová, Filová, Rollová, 2022).

Przeprowadzono odrębne badania dotyczące dostępności muzeów dla osób z niepełnosprawnością wzrokową (Mesquita, Carnerio, 2016). W drodze wywiadów zauważono możliwość zapewnienia dostępu do zbiorów muzeum osobom niedowidzącym poprzez tworzenie multisensorycznych rozwiązań (Coelho, Freitas, Vaz, 2021).

W ramach przeprowadzonych badań ankietowych określono skuteczność przepisów mających na celu poprawę dostępności wybranych centrów sztuki w Lagos. Wskazano na niewystarczającą dostępność powodującą niewykorzystanie potencjału tych miejsc. Ponadto zauważa się potrzebę stworzenia zasad dotyczących dostępności, które uwzględniać będą potrzeby wszystkich użytkowników oraz zaleca się branie pod uwagę tego aspektu we wstępnej fazie projektowania budynku (Izobo-Martins, Azoom, 2019).

Anna Szewczenko razem z Natalią Tadłą-Borowską przeanalizowały współczesne tendencje w dostępności obiektów kultury Barcelony. Wyniki badań wskazują na szeroki zakres stosowanych rozwiązań architektonicznych, dostosowanych do istniejących wartości architektonicznych budynku. Rozwiązania te są spójne z architekturą budynku i dzięki temu tworzą przestrzeń o dobrej jakości w kontekście zastanej architektury, co jest istotne dla placówek kultury. Opracowano model dostępności obejmujący obiekty kultury, który jest rozszerzeniem przyjętych zasad w kontekście tego zagadnienia (Szewczenko, Tadla-Borowska, 2023). Dostępność obiektów kultury analizowana była również w kontekście pawilonów wystawy EXPO 2020 (Zwoliński, 2023).

Istniejąca bariera komunikacyjna jest trudnym elementem środowiska do pokonania ze względu na niejednorodność populacji, stąd zalecenia co do wykorzystania urządzeń technologicznych oraz stosowania równocześnie kilku metod przekazywania informacji równocześnie (Pucci, 2023).

Badania dotyczące dostępności w Polsce

Istnieje publikacja dotycząca wdrażania dostępności instytucji kultury na terenie Polski (Konior, Pluszyńska, 2023). Jej celem było uzupełnienie luki badawczej oraz zdefiniowanie napotykaných trudności i potrzeb, w drodze badań

przeprowadzonych w 2022 roku. W procesie wdrażania dostępności niezbędne są zasoby finansowe, ludzkie obejmujące wiedzę i umiejętności oraz zaangażowanie użytkowników, zasoby rzeczowe, czas, a także zasoby organizacyjne. Do barier wewnątrz instytucji należy brak zasobów finansowych, brak czasu, ograniczenia formalne i prawne, a także brak wiedzy i umiejętności. Wskazano na fakt braku koordynacji zadań przez wytypowaną osobę i jasnych wytycznych działania. Za największe wyzwania podano obszary architektoniczne, kolejno cyfrowe i informacyjno-komunikacyjne (Konior, Pluszyńska, 2023).

Badania statystyczne dotyczące działalności instytucji kultury w województwie opolskim w 2023 roku zostały przeprowadzone przez Główny Urząd Statystyczny. W raporcie podano informacje na temat przystosowania obiektów do osób ze specjalnymi potrzebami obejmujących przystosowanie budynku do osób z niepełnosprawnościami, wejście do budynku oraz odpowiednie wejście do budynku. Dane podano w kontekście bibliotek publicznych, placówek biblioteczno-informacyjnych, centr kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, muzeów oraz galerii sztuki, teatrów i instytucji muzycznych oraz kin stałych. Określona została częstotliwość występowania centr kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w mieście i na wsi, gdzie 73% ogółu placówek mieściła się na terenach wiejskich i były nimi świetlice. Wśród czynności najczęściej występujących w instytucjach kultury zauważa się warsztaty prelekcje, wykłady, konferencje, spotkania -w tym także o charakterze edukacyjnym -, seanse filmowe, koncerty, przedstawienia, konkursy, performance oraz imprezy sportowo-rekreacyjne. Raport obejmuje informacje na temat ilości poszczególnych instytucji kultury, bez podania dokładnej lokalizacji (GUS, 2024). Główny Urząd Statystyczny dysponuje zbiorczymi danymi.

Uczestnictwo w kulturze w kontekście potrzeb użytkownika

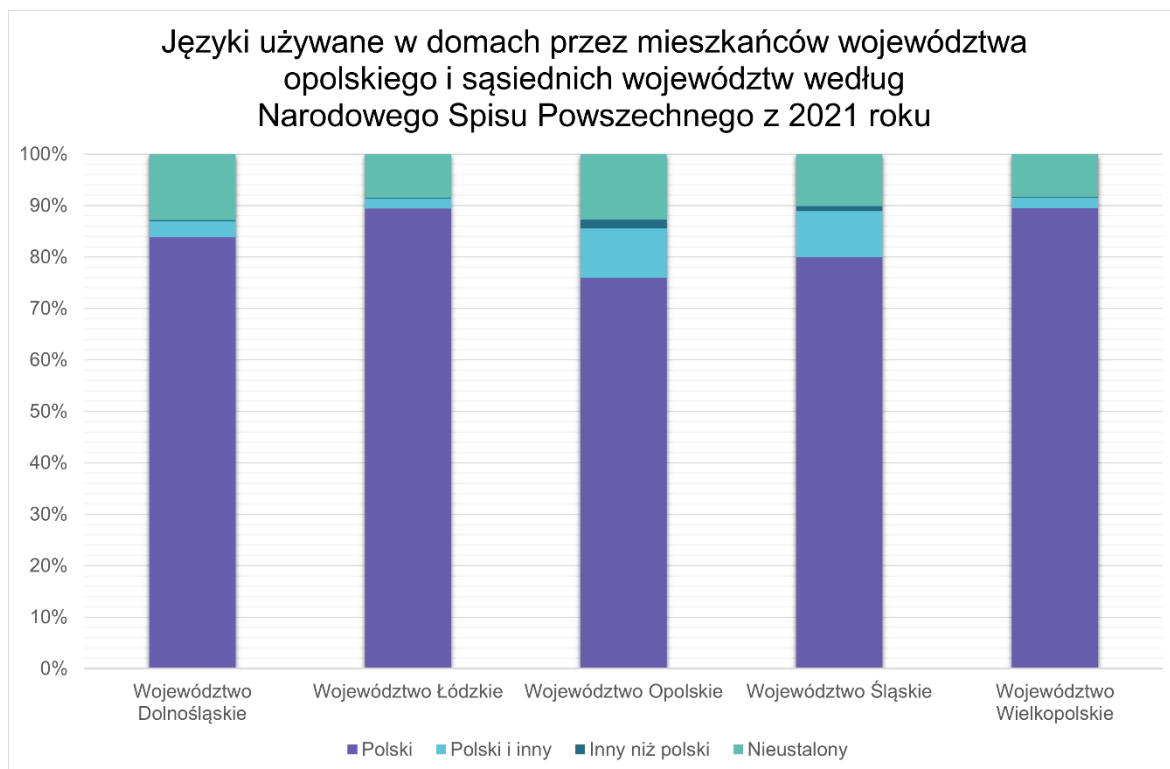
Jerzy Bartkowski zauważa zróżnicowanie poziomu uczestnictwa w kulturze na terenie Polski, które wynika m.in. z różnego nasycenia instytucjami kultury na wsi i w mieście, a także odrębności regionalnej związanej z tradycjami kulturalnymi (Bartkowski, 2005). Wymienione zostały dwa czynniki niezbędne do aktywnego uczestnictwa w treści kulturowej: jest to przestrzeń poruszania się oraz doświadczenie zmysłowe, a także aspekt komunikowania treści (Cazorla et al. 2010).

Występuje ograniczenie uczestnictwa w zajęciach towarzyskich i rekreacyjnych osób z niepełnościami mimo ich zainteresowania dostępem do dziedzictwa (Ruiz-Rodrigo et al. 2024). Rozmieszczenie na mapie i odległości pomiędzy konkretnymi instytucjami kultury wiąże się z zapewnianiem fizycznej dostępności (Zhao i Moon, 2022). Niezbędne jest zdefiniowanie sposobów udostępniania kultury i sztuki zważywszy na różnorodność użytkowników, wykorzystując przy tym zaawansowane technologie (Pietroni et al. 2021). Różnorodność form budynków sektora kultury skutkuje różnorodnością ich ofert. (Cupryan et al. 2021)

Województwo opolskie w ujęciu jako region o unikatowej kulturze

Województwo opolskie to szczególny region administracyjny o walorach kulturowych z licznymi mniejszościami narodowymi wyróżniający się na tle całego kraju. Rezultaty zróżnicowania kulturowego zauważa się w kierunkach edukacji, kulturze kulinarnej, kultywowaniu obyczajów, architekturze, zagospodarowaniu otoczenia oraz kulturze rolnej (Bernat, Bruska, 2014). Opolszczyzna to miejsce styku różnych tradycji, które wyrosły na gruncie kultury polskiej, czeskiej, niemieckiej oraz austriackiej. Zdaniem Marka Mazurkiewicza, wielokulturowość Śląska Opolskiego nie może być rozumiana bez uwzględnienia kontekstu wielokulturowości Górnego Śląska, a oddzielenie nie ma naukowego uzasadnienia. Oba te obszary w historii obejmowane były tym samym procesom społecznym (Mazurkiewicz, 2015).

Przeprowadzony w 2021 roku „Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności w województwie opolskim w świetle wyników NSP 2021” obejmował rodzaj języka używanego w domu oraz strukturę identyfikacji narodowo-etnicznej (GUS, 2023). Zauważalne jest duże zróżnicowanie w tych aspektach na terenie województwa opolskiego.

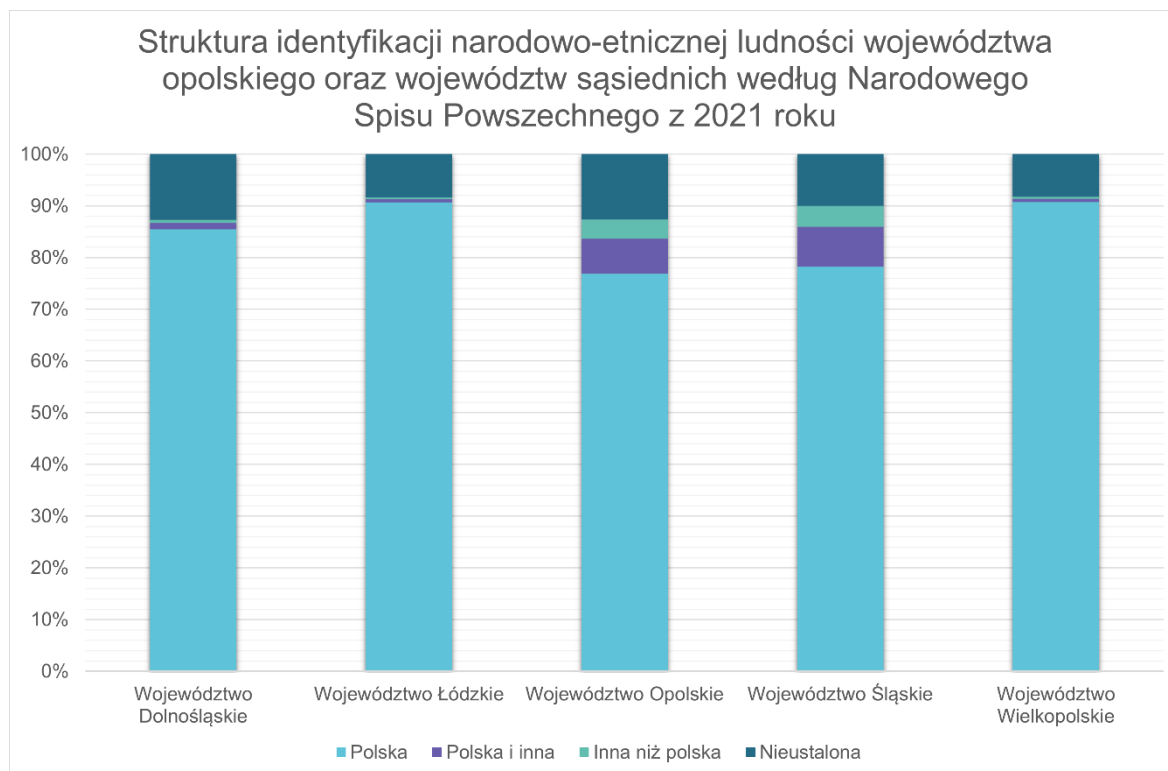

Ryc. 2. Języki używane w domach przez mieszkańców województwa opolskiego i sąsiednich regionów według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS 2023

Biorąc pod uwagę województwo opolskie oraz województwa z nim sąsiadujące, największe zróżnicowanie pod względem używanego w domu języka występuje na terenie województwa opolskiego, w którym 24% ludności nie posługuje się wyłącznie językiem polskim, a wskazało na posługiwanie

się językiem polskim i niepolskim lub wyłącznie niepolskim lub nieustalonym. Kolejno, w województwie śląskim wartość ta wynosi 20%, a w dolnośląskim 16%. W województwie łódzkim obejmuje ono 11%, a wielkopolskim 10%. Dane przedstawiono na Rycinie 2. Wskazują one na różnorodność stosowanego dialektu na terenie województwa opolskiego oraz wyróżniają to województwo na tle pozostałych.

W podziale na województwa największe zróżnicowanie przynależności narodowo-etnicznej ludności występuje na terenie województwa opolskiego, w którym 23% ludności wskazuje na przynależność inną niż polska (w podziale na przynależność polską i niepolską lub niepolską lub nieustaloną). Kolejno, w województwie śląskim wartość ta wynosi 22%, w dolnośląskim 15%. Na terenie województwa łódzkiego oraz wielkopolskiego 9% ludności wskazuje na przynależność do innej niż polska. Dane przedstawiono na Rycinie 3. W Polsce największe zróżnicowanie w kontekście języka używanego w domu występuje również w województwie opolskim. Podsumowując, województwo opolskie to charakterystyczny region - jest pod kilkoma względami różnorodny. Jest on wielokulturowy, a także zróżnicowany pod względem narodowościowym.

Ryc. 3. Struktura identyfikacji narodowo-etnicznej ludności województwa opolskiego oraz województw sąsiednich według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS 2023

W badaniach bazujących na niniejszej analizie, katalog ośrodków kultury obejmowałby zbiór ośrodków kultury według skategoryzowanych według kryteriów lokalizacji, typu działalności kulturowej, podmiotu nadzorującego oraz podejmowanych w ich obrębie rodzajów czynności.

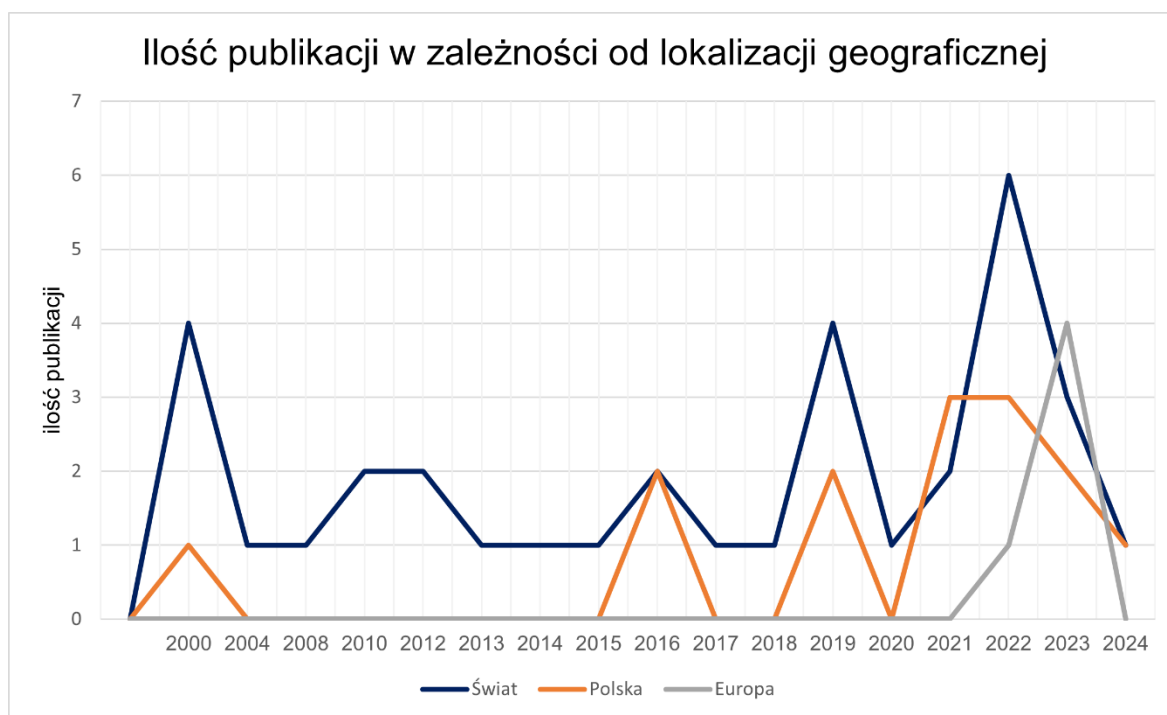
W Polsce w 2019 roku została wprowadzona Ustawa o dostępności oraz Ustawa o dostępności cyfrowej (Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz. U. 2019 poz. 1696), co wpłynęło na wzrost podejmowanych działań w kontekście zapewnienia dostępności przestrzeni publicznej. Badania Agnieszki Konior i Anny Pluszyńskiej dotyczą wdrażania dostępności w publicznych instytucjach kultury i są bliskie docelowemu tematowi badań, jednak nie są one omówieniem, analizą i rekomendacją w formie schematycznych rozwiązań co do występujących barier

w tego typu budynkach. Raport z tych badań opublikowany w 2024 roku wskazuje m.in. na potrzebę prowadzenia badań na temat potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, przeprowadzania konsultacji społecznych oraz stworzenia ogólnopolskiej bazy wiedzy na temat dostępności (Konior, Pluszyńska, 2024).

Najistotniejsze wnioski

Obiekty kultury jako budynki użyteczności publicznej, wymagają zapewnienia powszechnej dostępności. Wśród tendencji oraz rekomendacji wymienia się stosowanie rozwiązań zgodnych z zasadami projektowania uniwersalnego, ponieważ uwzględniają one potrzeby różnorodnych użytkowników. Zalecane jest, aby były stosowane rozwiązania były interaktywne i multisensoryczne oraz rekomendowane jest wdrażanie projektowania partycypacyjnego, tak aby uzyskać bardziej efektywne rozwiązania.

Ze względu na różnorodność możliwych docelowych użytkowników ośrodków kultury, badania na temat dostępności powinny być prowadzone o szerokim zakresie tematycznym. Wskazane jest wzięcie pod uwagę różnych możliwych typów barier, które wiążą się z rodzajem pomieszczenia np. przestrzeni ekspozycyjnej lub typem budynków. W kontekście omawianego rodzaju budynku, kluczowy jest aspekt kultury, szczególnie lokalnej, w której dany obiekt się znajduje. Możliwe jest istnienie zależności pomiędzy rodzajem bariery, a prowadzoną działalnością kulturalną.

Ryc. 4. Liczba publikacji w zależności od lokalizacji geograficznej. Źródło: autor

W oparciu o przykład województwa opolskiego, występująca wielojęzyczność może wpływać na dostępność informacyjno-komunikacyjną, natomiast podejmowane czynności związane z tradycjami i zwyczajami mogą wpływać na dostępność architektoniczną. Stanowią one pole do dalszych badań, uzasadniając to faktem, że w drodze badań literaturowych nie zauważa się istniejących publikacji na temat dostępności obiektów kultury województwa opolskiego. Ponadto wykazuje się potrzebę przeprowadzenia ich z uwzględnieniem aspektu kulturowego. W porównaniu do sąsiednich województw, województwo opolskie charakteryzuje się najwyższym stopniem zróżnicowania struktury narodowo-

etnicznej, a na jego obszarze używane są liczne języki. Mogą one powodować różne rodzaje barier dostępności, co stanowi uzasadnienie wyboru tego województwa do przeprowadzenia badań.

Ponadto, nie zauważa się publikacji w skali globalnej omawiających dostępność obiektów kultury, gdzie uwzględniony został aspekt kulturowy, jednak za możliwe przyjmuje się ich nieuwzględnienie z powodu selekcji artykułów w języku angielskim oraz polskim.

Wykonane zostały jednak liczne badania mające na celu określenie stanu dostępności i zdefiniowanie występujących barier w szerszym ujęciu w budynkach użyteczności publicznej, w tym obiektów kultury wielu państw na całym świecie. Największa liczba publikacji dotyczących dostępności, w tym budynków użyteczności publicznej, odnosi się do analiz w kontekście świata, co stanowi dominujący przedział czasowy w kontekście badanych publikacji. Kolejno są to publikacje podejmujące to zagadnienie w odniesieniu do Europy, które pojawiły się dopiero w 2021 roku, a w kontekście Polski w 2022 roku. Początkowo wszystkie publikacje opisywały zagadnienie w znacznym stopniu ogólności, z upływem czasu odnosiły się bezpośrednio do konkretnych przestrzeni. Rycina 4 przedstawia liczbę publikacji w kontekście lokalizacji.

Zauważona luka badawcza obejmująca dostępność ośrodków kultury z uwzględnieniem aspektu kulturowego wymaga uzupełnienia i stanowi możliwy szeroki obszar przyszłych badań. Każdy region specyficzny pod względem kulturowym posiada unikatowe zwyczaje, a przez to istnieje możliwość występowania różnych barier dostępności. Za możliwe przyjmuje się pogrupowanie występujących barier, tak aby dotyczyły one jednego problemu projektowego.

Zauważa się możliwość wpływu na wyniki badań czynnika rozmieszczenia obiektów na terenach miejskich lub wiejskich i powiązania tego faktu z zróżnicowaniem poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz rodzaju podejmowanych czynności. Doświadczenie wskazuje, że w placówkach wiejskich nadal są kultywowane tradycje regionalne, podczas gdy w miastach to zjawisko występuje rzadziej lub wcale nie występuje. Należy jednak zauważyć, że te obserwacje nie zostały wystarczająco poparte badaniami literaturowymi i są luką badawczą wymagającą uzupełnienia.

Przeprowadzenie badań podejmujących przytoczony problem badawczy uzasadnia się obowiązkiem zapewniania dostępności przez sektory publiczne oraz faktem wzrostu zainteresowania tematyką na przestrzeni ostatnich lat. Ponadto, każdy człowiek posiada prawo do dostępu do kultury oraz potrzebę udziału w życiu społecznym.

Wypracowana przyszła metodologia badań możliwa będzie do wykorzystania w kontekście badań dostępności obiektów kultury, które znajdują się w innych regionach oraz dla obiektów będącymi innym typem użyteczności. Zastosowane w przeanalizowanych badaniach metody i techniki tj. badania literaturowe, case studies, ankiety, wywiady oraz spacery badawcze są możliwe do zastosowania w drodze dalszych badań.

Przyszłe badania powinny również uwzględniać wpływ kultury na trzy rodzaje dostępności: informacyjno-komunikacyjnej, cyfrowej oraz architektonicznej, tak aby wskazać ich zależność oraz zdefiniować możliwe bariery oraz rozwiązania w obrębie danej kultury. Przykładowo, wielojęzyczność regionu wpływa na dostępność informacyjno-komunikacyjną, co może skutkować potrzebą stosowania tablic informacyjnych, opisów eksponatów, audiodeskrypcji, informacji cyfrowej oraz technologii wspomagających w kilku językach. Ponadto, badania powinny uwzględniać potrzeby wszystkich użytkowników, wpisywać się w koncepcję projektowania uniwersalnego oraz być bliskie projektowaniu partycypacyjnemu.

4. DYSKUSJA

Niniejsze badanie literatury przeprowadzono w celu zdefiniowania luki badawczej na temat dostępności obiektów kultury. Zauważa się problem z nazewnictwem regionów specyficznych pod względem kulturowym oraz obiektów kultury, co prowadzi do stosowania nieprecyzyjnych terminów. Istnieje możliwość używania różnych określeń w publikacjach naukowych, co może skutkować ich pominięciem w słowach kluczowych podczas procesu wyszukiwania, a w efekcie ograniczeniem zakresu oraz zniekształceniem obecnego stanu wiedzy.

Ponadto, należy uwzględnić istnienie artykułów omawiających problem badawczy, które nie są dostępne w bazach w których wyszukiwano artykuły lub które są z innego kręgu literatury, a także artykułów które ukazały się później niż badania zostały przeprowadzone. Zawężenie tematyki do dostępności ośrodków kultury mogło spowodować pominięcie artykułów, które poruszały zagadnienie dostępności w szerszym, ogólnym kontekście oraz tych, które zostały opublikowane na początku lat 80-tych i omawiały zagadnienie dostępności w sposób prekursorski.

Analizą objęto publikacje wyłączone opublikowane w języku polskim i angielskim, co znacznie zawęziło grupę analizowanych publikacji i mogło skutkować powinięciem istotnych dla badań pozycji. Często artykuły nie posiadają słów kluczowych wpisujących się w omawiane zagadnienie oraz ich streszczenia nie odnoszą się do posiadającej treści.

5. PODSUMOWANIE

Przegląd literatury pozwolił na dokonanie syntezy obecnego stanu wiedzy na temat dostępności ogólnodostępnych obiektów kultury, wskazanie niszy badawczej w temacie ogólnodostępnych obiektów kulturowych oraz nakreślenie przyszłych kierunków badań.

Wspomniana analiza była przeprowadzona w kontekście różnych zagadnień, w tym aspektu kulturowego podpierając się przykładem specyficznego regionu pod względem kulturowym jakim jest województwo opolskie. Widoczny jest wzrost zainteresowania tematyką dostępności w publikacjach, jednak ich tematyka nie uwzględnia aspektu kulturowego oraz nie odnosi się bezpośrednio do wytypowanego regionu województwa opolskiego. Zauważona cecha unikatowości kulturowej województwa posiada powiązanie z dostępnością architektoniczną i informacyjno-komunikacyjną w postaci podejmowanych czynności oraz języków, a przez to może wiązać z powstawaniem barier, co stanowi temat możliwych przyszłych badań.

Wśród przyszłych kierunków badań wymienia się także zbadanie związku rozmieszczenia obiektów kultury na terenach wiejskich i miejskich z rodzajem podejmowanych czynności i możliwych barier wynikających z lokalnej kultury. Kolejnym kierunkiem jest analiza obiektów kultury w wybranych regionach specyficznych w celu określenia, czy podejmowane w ich obrębie czynności związane z kulturą powodują bariery. Należy również opracować modelowe rozwiązania zgodne z koncepcjami projektowania uniwersalnego oraz partycypacyjnego dla obiektów kultury na terenie województwa opolskiego, a następnie rozszerzyć badania o kolejne regiony specyficzne pod względem kulturowym.

Analiza dostarczyła informacji na temat najczęściej stosowanej metodologii badań w kontekście podejmowanej tematyki. Możliwe jest przeprowadzenie dalszych badań w oparciu o znane i stosowanych do tej pory metody i techniki badawcze.

Wyniki analizy literatury dostarczają cennych informacji na temat możliwych barier dostępności dzięki uwzględnieniu aspektu kulturowego oraz mogą mieć znaczenie dla przyszłych rozwiązań dedykowanych dla obiektów kultury.

BIBLIOGRAPHY

Act. (1990). American with Disability Act, 1990

Bartkowski, J. (2005) *Przestrzenne zróżnicowanie uczestnictwa kulturze*. Warszawa: Instytut im. Adama Mickiewicza.

Benek I. Kampka, A. Ujma-Wąsowicz, K. (2016) *Badania dostępności architektoniczno-urbanistycznej w Polsce. Studium przypadku*, *Builder*, 4 (285). DOI: 10.5604/01.3001.0014.7952.

Wytyczne w zakresie projektowania uniwersalnego mając na uwadze potrzeby osób niepełnosprawnych - ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, Warszawa: 2016.

- Bernat, M. Bruska, A. (2014) *Dziedzictwo kulturowe regionu czynnikiem wzrostu gospodarczego i konkurencyjności regionu Śląska Opolskiego*.
- Budowlane ABC, *Projektowanie uniwersalne – objaśnienie koncepcji*, [online] <https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnosprawnych/wprowadzenie/projektowanie-uniwersalne-objasnienie-koncepcji/> (Accessed: 01.12.2024).
- Burns, S. Mendonca, R. Smith, R. (2023) *Accessibility of public buildings in the United States: a cross-sectional survey*, *Disability & Society*, 39(11), s. 2988–3003, <https://doi.org/10.1080/09687599.2023.2239996>.
- Carlsson, G. Slaug, B. Schmidt, S. Norin, L. Ronchi, E. Gefenaite, G. (2022) *A scoping review of public building accessibility*, *Disability and Health Journal*, 15(2), DOI: 10.1016/j.dhjo.2021.101227.
- Cazorla, M. Sanjuan, L. Fiel, M. Miralles, F. Orti, J. (2010) *Access to World Heritage Sites: Design Products that Transform Sites into Collective Spaces for Enjoyment and Interactive Learning*, *Design Principles And Practices: An International Journal*, 4(1), DOI: 10.18848/1833-1874/CGP/v04i01/37839.
- Coelho, A. Freitas, D. Vaz, R. (2021) *Visting museums from the Perspective of Visually Impaired Visitors: Experiences and Accessibility Resources in Portuguese Museums*, *The International Journal of the Inclusive Museum*, 14 (1), DOI: 10.18848/1835-2014/CGP/v14i01/71-93.
- Cupryan, P. Kowalski, K. Mańkowska, J. Więckowski, R. Włodarski, T. Zadrozny, J. Żórawska, A. (2021) *Poradnik dla sektora kultury w zakresie zapewniania dostępności*, Warszawa: 2021.
- Čerešňová, Z. Filová, N. Rollová, L. (2022) *Universal Design Principles Applied in Museums' Historic Buildings*, *Prostor*, 20, [https://doi.org/10.31522/p.30.1\(63\).9](https://doi.org/10.31522/p.30.1(63).9).
- Duman, Ü. Kozan, U. (2021) *The Importance of Universal Design for the Disabled in Public Buildings: A Public Building in Northern Cyprus as a Case Study*, *Civil Engineering and Architecture*, 9(3), s. 690-707. DOI: 10.13189/cea.2021.090312.
- Główny Urząd Statystyczny (2024) *Działalność instytucji kultury w województwie opolskim w 2023 r.*, [online] <https://opole.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/warunki-zycia/dzialalnosc-instytucji-kultury-w-województwie-opolskim-w-2023-r-,4,8.html?contrast=default>, (Accessed: 02.12.2024).
- Główny Urząd Statystyczny (2023), *Bank Danych Lokalnych (BDL)*, NSP 2021 – Ludność, [online] <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/temat> (Accessed: 20.08.2024).
- Hanson, J. (2004) *The Inclusive City: delivering a more accessible urban environment through inclusive design*. Conference: RICS Cobra 2004 International Construction Conference: responding to change.
- Heylighen, A. Schijlen, J. Linden, L. Meulenijzer, D. Vermeersch, P. (2016) *Socially innovating architectural design practice by mobilising disability experience. An exploratory study*. *Architectural Engineering and Design Management*, 12(4), s. 253-265, DOI: 10.1080/17452007.2016.1172197.
- Ibem, E. Oni, O. (2017) *An Appraisal of Universal Design Compliance of Museum Buildings in Southwest Nigeria*, *International Journal of Applied Engineering Research*, 12 (23), s. 13731-13741.
- Imrie, R. (2000). *Responding to the Design Needs of Disabled People*, *Journal of Urban Design*, 5(2), 199–219. <https://doi.org/10.1080/713683959>.
- Izobo-Martins, O. Azoom, N. (2019) *USERS' PERCEPTION ON ACCESSIBILITY PROVISIONS IN SELECTED ART. CENTRES IN LAGOS STATE NIGERIA*, *IOP CONF. SERIES: MATERIALS SCIENCE AND ENGINEERING* 640 (2019) 012035, DOI:10.1088/1757-899X/640/1/012035.
- Kadir, S. Jamaludin, M. Rahim, M. (2012) *Building Managers' Perception in Regards to Accessibility and Universal Design Implementation in Public Buildings: Putrajaya case studies*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, s. 129-136. DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.02.071.
- Keitsch, M. Vavik, T. (2010) *Exploring Relationships between Universal Design and Social Sustainable Development: Some Methodological Aspects to the Debate on the Sciences of Sustainability*, *Sustainable Development*, 18, s. 295-305, DOI: 10.1002/sd.480.
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. 2012 r. poz. 1169).
- Konior, A. Pluszyńska, A. (2023) *Raport z badań: Wdrażanie dostępności w publicznych instytucjach kultury w Polsce*, Instytut Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Knecht, B. (2004) *Accessibility Regulations and a Universal Design Philosophy Inspire the Design Process*, *ARCHITECTURAL RECORD*, 1, PP. 145–150.

- Liu, Y. Hou, Y. (2010) *Notice of Retraction: "Green and Harmony Idea Study Based on the Sustainable Universal Design*, The 2nd Conference on Environmental Science and Information Application Technology, Wuhan, China, 2010, s. 9-12.
- Marín-Nicolás, J. Sáez-Pérez, M. Tajani, F. Sica, F. (2023) *Analysis of the Accessibility Improvement Index in Urban Areas through Heritage Buildings used as Museums - Case Studies in the Region of Murcia (Spain)*, Sustainability, 15 (13517), <https://doi.org/10.3390/su151813517>.
- Marín-Nicolás, J. Sáez-Pérez, M. (2022) *An Evaluation Tool for Physical Accessibility of Cultural Heritage Buildings*, Sustainability, 12 (15251) <https://doi.org/10.3390/su151813517>.
- Mazurkiewicz, M. (2015). *Wielokulturowy Śląsk Opolski - perspektywa politologiczna*. Pogranicze. Polish Borderlands Studies, 3 (1), s. 83-101.
- Mehmet, A. Murat, O. (2022) *Completely Accessibility Solutions for Historical Building and Areas in the Multi-Layered City Center of Sivas*, ICONARP International Journal of Architecture and Planning, 10 (2), 891-915. . DOI: 10.15320/ICONARP.2022.228.
- Mesquita, S. Carnerio, M. (2016) *Accessibility of European museums to visitors with visual impairments*, DISABILITY & SOCIETY, 31 (3), 378–388, DOI: 10.1080/09687599.2016.1167671.
- Molinier, M. (2023) *Every Museum Label for All? Reflection of Inclusive and Communicative Writing*, DESIGN FOR INCLUSION, 36–44, DOI: 10.3233/SHTI230396.
- Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności w województwie opolskim w świetle wyników NSP 2021.
- Pietroni, E. Pagano, A. Biocca, L. Frassinetti, G. (2021) *Accessibility, Natural User Interfaces, and Interactions in Museums: The IntARSI Project*, Heritage 2021, 4, 567–584. <https://doi.org/10.3390/heritage4020034>.
- Pucci, M. (2023) *Towards Universally Designed Communication: Opportunities and Challenges in the Use of Automatic Speech Recognition Systems to Support Access, Understanding and Use of Information in Communication Settings*, Design for Inclusion, DOI:10.3233/SHTI230394.
- Rozporządzenie (2002) Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakimi powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690).
- Ruiz-Rodrigo, A. Morales, E. Lakoud, M. Riendeau, J. Lemay, M. Savaria, A. Mathieu, S. Feillou, I. Routhier, F. (2024). *Experiencing accessibility of historical heritage places with individuals living with visible and invisible disabilities*, Frontiers in Rehabilitation Sciences, 5(1379139), DOI: 10.3389/fresc.2024.1379139.
- Shamseer, L. Moher, D. Clarke, M. Ghersi, D. Liberati, A. Petticrew, M. Shekelle, P. Stewart, L.A. (2015) *the PRISMA_P Group: Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement*, Systematic Reviews, 4(1), DOI:10.1186/2046-4053-4-1..
- Szewczenko, A. Tadle-Borowska, N. (2023) *Współczesne tendencje w dostępności obiektów kultury na przykładzie Barcelony*, Przestrzeń i Forma 56, <http://doi.org/10.21005/pif.2023.56.F-01>.
- Ustawa (1991), z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991, nr 114, poz. 493).
- Ustawa (2019) z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. 2019 poz. 1696 ze zm.).
- Komunikat (2018). Minister Inwestycji i Rozwoju. (2018), *Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*.
- Zallio, M. Clarkson, P. (2021) *Inclusion, diversity, equity and accessibility in the built environment, A study of architectural design practice*, Building and Environment, 206, <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2021.108352>.
- Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.*
- Zhao, X. Moon, J. (2022) *Analysis of Urban Spatial Accessibility of Museums within the Scope of Seoul*, Buildings, 12(1749), <https://doi.org/10.3390/buildings12101749>.
- Zwoliński, A. (2023) *Dubai Expo 2020 – The World Exhibition in the Context of Accessibility for People with Special Needs*, Przestrzeń i Forma, 56. <http://doi.org/10.21005/pif.2023.56.F-02>.

AUTHOR'S NOTE

Natalia Hudzik – interior designer, assistant at the Opole University of Technology, PhD student in the discipline of Architecture and Urban Planning. Her research interests include sensory perception of architecture, universal design, and accessibility of cultural centres.

O AUTORZE

Natalia Hudzik – architekt wnętrz, pracownik Politechniki Opolskiej zatrudniony na stanowisku asystenta, doktorantka w dyscyplinie Architektura i Urbanistyka. Tematyka jej zainteresowań naukowych dotyczy sensorycznej percepcji architektury, projektowania uniwersalnego oraz dostępności ośrodków kultury.

Contact | Kontakt: n.hudzik@po.edu.pl